

ROBERTS LIARDON

BOŻY
GENERALÓWIE
Wielcy reformatorzy

Fundacja Nadzieja dla Przyszłości

TYTUŁ ORYGINAŁU:

GOD'S GENERALS THE ROARING REFORMERS

AUTOR:

Roberts Liardon

PRZEKŁAD Z J. ANGIELSKIEGO:

Emil Onyszczuk

OPIEKA MERYTORYCZNA:

Zespół

REDAKCJA:

Rafał Sarna

KOREKTA:

MODESTIA Katarzyna Sarna

REDAKTOR PROWADZĄCY:

Aleksandra Nikodem

PROJEKT OKŁADKI:

Tomasz Wasiak

Copyright ©2003 by Roberts Liardon.

Originally published in English under the title *God's Generals the Roaring Reformers*, published by Whitaker House, New Kensington, PA 15068, USA. All rights reserved.

Polish copyright © 2018 Fundacja Nadzieja dla Przyszłości, All rights reserved

Wszelkie prawa do wydania polskiego zastrzeżone. Książka ani żadna jej część nie może być przedrukowywana ani w jakikolwiek inny sposób reprodukowana czy powielana mechanicznie, fotooptycznie, zapisywana elektronicznie lub magnetycznie, ani odczytywana w środkach masowego przekazu bez pisemnej zgody wydawcy. W sprawie zezwoleń należy zwracać się do Fundacji Nadzieja dla Przyszłości na adres: Fundacja Nadzieja dla Przyszłości, ul. Skibicka 5, 02-269 Warszawa

Wydanie I

Warszawa 2020

SKŁAD I PRZYGOTOWANIE DO DRUKU:

DTP Studio GRACE - Leszek Kożusznik

DRUK:

Drukarnia Skleniarz

ISBN 978-83-61844-45-7

ZAMÓWIENIA KSIĄŻKI:

wydawnictwo@ndp.org.pl, tel. +48 22 826 51 86; tel. kom. 534 827 836

Jeśli nie podano inaczej, cytaty Pisma Świętego pochodzą z Biblii wydanej przez Brytyjskie i Zagraniczne Towarzystwo Biblijne, Warszawa, 1990.

SPIS TREŚCI

OD WYDAWCY	7
RECENZJA	9
REKOMENDACJA	12
DEDYKACJA	13
PODZIĘKOWANIA	14
WSTĘP	15
ROZDZIAŁ 1 John Wycliffe <i>Tłumacz Biblii</i>	21
ROZDZIAŁ 2 Jan Hus <i>Ojciec reformy</i>	59
ROZDZIAŁ 3 Marcin Luter <i>Bojowy topór reform</i>	117
ROZDZIAŁ 4 Jan Kalwin <i>Nauczający apostoł</i>	185
ROZDZIAŁ 5 John Knox <i>Niosący miecz</i>	245
ROZDZIAŁ 6 George Fox <i>Wyzwoliciel Ducha</i>	311
O AUTORZE	375

OD WYDAWCY

Oddajemy w Twoje ręce książkę wyjątkową: *Boży generałowie. Wielcy reformatorzy* autorstwa dr. Roberta Liardona. To trzecia już pozycja z – doskonale przyjętej przez czytelników – serii *Boży generałowie*, opowiadającej o życiu i dokonaniach nowożytnych bohaterów wiary, mężczyzn i kobiet, którzy otwierali drogę Chrystusowi i Jego ewangelii do serc milionów ludzi na całym świecie.

Niniejsze dzieło poświęcone jest ludziom, którzy w wyjątkowy sposób zapisali się na kartach historii. Jan Hus, Marcin Luter czy Jan Kalwin to wielcy reformatorzy chrześcijaństwa minionych wieków, którzy wpłynęli na bieg dziejów, dokonując nieodwracalnych zmian także w obrębie edukacji, kultury, polityki i stosunków społecznych. Mieli odwagę stanąć w obronie prawd ewangelii i przeciwstawić się wszechwładnemu wówczas w Europie religijnemu systemowi władzy.

Jednocześnie pragniemy zaznaczyć, iż książka ta nie ma charakteru pracy naukowej czy historycznego traktatu. Autor chciał przybliżyć Czytelnikom dramatyczne losy reformatorów na tle burzliwych czasów, w których przyszło im żyć. Choć imiona osób oraz wydarzenia opisane w książce są jak najbardziej prawdziwe, to zamiarem Roberta Liardona było raczej uczyć i inspirować współczesne pokolenie przykładem tamtych gigantów wiary. I taka jest ta książka: poruszająca, zmuszająca do osobistej refleksji, oferująca również duchowy wgląd w doczesne sprawy.

W naszym polskim wydaniu *Bożych generałów. Wielkich reformatorów* zamieściliśmy dodatkowe przypisy objaśniające tło historyczne oraz pojęcia

i terminy używane w tekście. Uznaliśmy to za konieczne, aby jeszcze bardziej przybliżyć Czytelnikom realia epoki, w których żyli opisywani bohaterowie.

Podane w niniejszym wydaniu polskie tłumaczenia tytułów dzieł reformatorów pochodzą od tłumacza. W przypadku gdy tekst ukazał się drukiem w języku polskim, polskojęzyczną nazwę utworu podajemy przed nawiasem, a w nawiasie – tytuł oryginalny. Jeśli dzieło nie zostało przetłumaczone na język polski, wówczas przed nawiasem podajemy tytuł oryginalny, a w nawiasie jego tłumaczenie.

Na zakończenie każdego rozdziału zamieszczone zostały dzieła danego reformatora, które ukazały się w języku polskim, oraz rekomendowane przez nas biografie.

Zapraszamy do pasjonującej lektury!

Wydawca

Fundacja Nadzieja dla Przyszłości

RECENZJA

BOŻE HISTORIE KU POKRZEPIENIU SERC

Zawsze cieszy mnie upowszechnianie historii, szczególnie dziejów chrześcijaństwa. Jako że na polskim rynku wydawniczym wciąż niewiele jest książek dotyczących tego tematu, a pisanych z pozycji protestanckich, z tym większym zadowoleniem przyjmuję ukazanie się książki Roberta Liardona *Boży generałowie. Wielcy reformatorzy*, wydanej przez Fundację Nadzieja dla Przyszłości. Jest to już trzeci tom z serii stworzonej przez tego autora. Pierwszy nosi tytuł *Boży generałowie. Sukcesy i porażki* i traktuje o przywódcach zielonoświątkowych i charyzmatycznych z XIX i XX wieku, takich jak m.in. Smith Wigglesworth, William J. Seymour czy Evan Roberts. Drugi tom – *Boży generałowie. Przebudzeniowcy* – to opowieść o takich gigantach przebudzeń i ewangelizacji, jak m.in. John Wesley, Jonathan Edwards czy Billy Graham.

Biografistyka historyczna to szczególnie ciekawy dział literatury historycznej, bo nic tak nas nie inspiruje jak życie innych ludzi. Szczególnie kiedy byli to ludzie, których życie i działalność wywarły istotny wpływ na rozwój Bożego Kościoła. Tym razem mamy do czynienia z reformatorami. Jednak autor – zresztą bardzo słusznie – nie skupił się jedynie na klasycznych twórcach XVI-wiecznej reformacji, takich jak Luter czy Kalwin. Liardon przedstawił sześć sylwetek ludzi, którzy są zarówno prekursorami owej historycznej reformacji (John Wycliffe, Jan Hus), właściwymi reformatorami Niemiec (Marcin Luter), Francji i Szwajcarii (Jan Kalwin) oraz Szkocji (John Knox), jak i reprezentantami ruchów postreformacyjnych, jak ostatni z opisanych George

Fox – założyciel Religijnego Towarzystwa Przyjaciół, lepiej znanego jako ruch kwakrów.

Książka Roberta Liardona nie ma ambicji bycia monografią naukową. Autor napisał ją z myślą o dotarciu do szerokiego grona odbiorców, z zamiarem popularyzacji wiedzy o ludziach i wydarzeniach, a także – jak powiedzielibyśmy za naszym Henrykiem Sienkiewiczem – ku pokrzepieniu serc. Nie znajdziemy tu więc obszernych wstępów odmalowujących ze szczegółami epokę, wielopiętrowego kreślenia tła wydarzeń i złożoności ich konsekwencji. W zamian otrzymujemy sześć obszernych życiorysów niezwykłych ludzi, którzy wiernie poszli za Bożym wezwaniem do odnowienia Jego Kościoła.

Dzięki temu, że autor rozpoczął swoją opowieść od żyjącego w XIV wieku Johna Wycliffe’a, czytelnik mniej zorientowany w historii dowie się, że reformacja nie zaczęła się ni stąd, ni zowąd w roku 1517 wraz z wystąpieniem Lutra, lecz została przygotowana poprzez dociekanie prawdy i aktywne działania innych Bożych mężów, żyjących całe pokolenia wcześniej. Prawdę tę potwierdza druga sylwetka – czeskiego reformatora Jana Husa, który o ponad sto lat poprzedzał Lutra. Następni trzej bohaterowie to wielkie postaci właściwej reformacji XVI wieku – Marcin Luter, Jan Kalwin i John Knox. Ten trzeci jest nieco mniej znany szerokim kręgom chrześcijan, bardzo dobrze więc, że jego sylwetka została przez Roberta Liardona przybliżona. Słynne słowa tego XVI-wiecznego kaznodziei: „O Boże, daj mi Szkocję albo umrę!” trafnie oddają temperament i wielką gorliwość człowieka nazywanego reformatorem Szkocji i pokazują, że został wysłuchany.

Najmniej oczywista jest ostatnia z opisanych postaci. George Fox nie jest wprawdzie anonimowym bohaterem dziejów chrześcijaństwa, jednak postawiony obok Wycliffe’a, Husa, Lutra, Kalwina i Knoxa mógłby się poczuć nieco nieswojo, zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę jego raczej skromną i pokorną naturę. Jednak jest to postać ze wszech miar zasługująca na przybliżenie współczesnemu czytelnikowi, także ze względu na swoją społeczną wrażliwość i działalność reformatorską na tym właśnie polu (choć szkoda, że autor nie poświęcił temu wątkowi więcej uwagi). Trochę brakuje mi w tym zestawieniu Ulryka Zwingliego, wielkiego szwajcarskiego reformatora, rozumiem jednak, że w takich opracowaniach autor zawsze musi podjąć trudną decyzję: kogo wybrać, a kogo pominąć.

Ze względu na przyjęte przez autora założenie książki nie należy traktować jako podręcznika historii przedstawiającego daną epokę, ponieważ realia historyczne opisywanych wydarzeń i odniesienia do szerszego tła politycznego czy społecznego potraktowane zostały skrótowo i pobieżnie. Dlatego książkę tę polecałbym w pierwszym rzędzie osobom szukającym nie tyle czysto historycznej wiedzy o epoce, ile chcącym poznać owych Bożych generałów –

jak określa ich autor – w ich działaniu naznaczonym wiernością Bogu i Jego pragnieniom odnawiania swojego Kościoła. Autor barwnie opowiada o swoich bohaterach, przedstawiając wiele szczegółów z ich życia prywatnego, opisując ich emocje i przeżycia, dzięki czemu postaci te schodzą z piedestału i nabierają zwykłych ludzkich cech.

Pięknym podsumowaniem wpływu Bożych generałów reformacji są cytowane przez autora słowa Thomasa Fullera, który tak opisuje fakt wykopania z grobu ciała Wycliffe’a przez ludzi Kościoła, chcących zemścić się na nim choćby po śmierci: „Spalili jego kości na popiół i wrzucili do rzeki Swift, potoku przepływającego w pobliżu. Tym oto sposobem potok poniósł jego prochy do rzeki Avon, Avon do Severn, Severn do morza, a stamtąd do oceanu. I tak oto prochy Wycliffe’a stały się symbolem jego nauczania, które rozprzestrzeniło się na cały świat”. I rzeczywiście, także nauczanie oraz przykład życia każdego z pięciu pozostałych bohaterów wiary rozprzestrzeniły się po całym świecie, zachęcając następne pokolenia chrześcijan do wiernego stania przy Bogu.

dr Włodzimierz Tasak

Doktor teologii, historyk, pastor, rektor Wyższego Baptistycznego Seminarium Teologicznego w Warszawie.

Autor książek *Historia statusu prawnego Kościoła Baptistycznego w Polsce w latach 1918–1997* (2015) oraz *Reformacja – sukces czy porażka?* (2017), a także licznych artykułów z dziedziny teologii i historii.

REKOMENDACJA

Roberts Liardon, młody pionierski kaznodzieja, który walczył z własnymi demonami, nieraz potykając się, lecz zawsze powstając, niemal od urodzenia wiedział, iż pewnego dnia będzie mu dane opisać ducha i wiarę mężów Bożych – Wycliffe’a, Husa, Lutra, Knoxa, Kalwina i Foxa – którzy złamali kręgosłup systemu religijnego wieków ciemnych, przynosząc nam ewangelię Jezusa Chrystusa z Nazaretu w jej najczystszej postaci: człowiek jest zbawiony przez łaskę, a nie z uczynków, aby nikt się nie chlubił.

To monumentalne dzieło, które porusza dusze ludzkie.

DR ORAL ROBERTS

DEDYKACJA

Pragnę zadedykować tę książkę czterem grupom ludzi, którzy okazali mi bezwarunkową miłość i wsparcie oraz poświęcili się realizacji wizji z nieba.

Misjonarzom z „Operacji 500” oraz studentom i absolwentom szkoły biblijnej Spirit Life Bible College: Dziękuję Wam, że zostawiliście to, co świat miał Wam do zaoferowania, aby podążać za Bożym sercem. Pamiętajcie, że ludzie opisani w tej książce byli dotkliwie prześladowani, a czasami mordowani za odkrywanie prostych prawd, które Wy zaniesiecie narodom.

Rodzinie Embassy Christian Center: Nie tylko trzymaliście się swojego terytorium, lecz także staliście się ośrodkiem działania międzynarodowej służby. Dziękuję Wam za to, że stanowiliście niesamowite wsparcie dla tysięcy ludzi, którzy przez lata byli w tym miejscu błogosławieni przez Boga.

Zborom i duszpasterzom zrzeszonym w Embassy Ministerial Association: Dziękuję za Wasze umiłowanie prawdy i nieuleganie duchom, które starają się trzymać ludzi i społeczeństwa w niewoli. Niech historie postaci opisanych w tej książce utwierdzą Was w przekonaniu, że jesteście na właściwej drodze w pracy dla Królestwa.

Moim partnerom i przyjaciółom na całym świecie: Wierzę, że mam najwierniejszych i wypróbowanych partnerów oraz przyjaciół spośród wszystkich międzynarodowych służb na całym świecie. Dziękuję za Waszą niesamowitą lojalność wobec mnie i mojej rodziny. Jestem Wam zawsze wdzięczny za wszystkie słowa zachęty, modlitwy, e-maile, kartki, listy i darowizny.

Przyjaciele, jestem wdzięczny za każdego z Was.

PODZIĘKOWANIA

Pragnę osobiście podziękować zespołowi i wolontariuszom Roberts Liardon Ministries, którzy będąc wierni wizji, doprowadzili ten projekt do końca krętej drogi.

W szczególności pragnę podziękować mojej matce Carol za jej niesamowitą siłę charakteru i miłość. Gdzie bylibyśmy bez Ciebie? Priscillo, moja siostra i Boża kobieto, dziękuję Ci za Twoją mocną wiarę i zdolność do wytrwania tam, gdzie inni nie dali rady. Babciu Gladolyene Moore – to wszystko, nawet ta książka, jest skutkiem Twoich modlitw. Wy trzy jesteście najbardziej wytrwałymi kobietami na świecie.

WSTĘP

Gdy miałem prawie dwanaście lat, Pan ukazał mi się w wizji i nakazał mi zbadać życiorysy wielkich kaznodziejów, abym mógł poznać powody ich sukcesów i przyczyny porażek. W rezultacie tych poszukiwań odkryłem znaczenie historii. Historia jest jak plan naszej przeszłości. Przekazuje nam pewną opowieść wraz z jej wszystkimi błędami i triumfami, która wciąż się powtarza w innym miejscu na osi czasu, w innym pokoleniu, często w innym przebraniu lub nowym sposobie działania.

Kolejnej książce z serii *Boży generałowie* nadałem odpowiedni podtytuł: *Wielcy reformatorzy*. Uważam, iż niezmiernie ważne jest, abyśmy zrozumieli dawną historię reformacji oraz charakter ludzi, którzy ją przynieśli. Każde pokolenie potrzebuje reformy, ponieważ zapominamy o naszej historii czy też o powodzie, dla którego żyjemy. W wyniku tego nasze poleganie na Duchu Świętym może zostać uśpione, a niebo zamknie się nad nami i stanie się jak z brązu.

Ta kolejna część jest bardziej szczegółowa niż pierwsza książka, ponieważ większy był zakres badań. Przedstawione zostały sposoby rozumowania i doktryny, które obecnie mogą nam się wydawać obce. Jest tak głównie dlatego, że dziś cieszymy się rzeczami, które ci ludzie jako pionierzy musieli dopiero zdobywać. Żyjemy, korzystając z tego, za co oni oddali swoje życie. Dzisiaj podczas jednego tylko nabożeństwa możemy usłyszeć coś, czego zrozumienie zajęło tym ludziom wiele lat!

Napisałem tę książkę również dlatego, że chcę, abyś zrozumiał proces reformacji i stojącego za nią ducha. Reformacja dokonuje całkowitej zmiany mrocznej sytuacji, a poprzez swoją wielką siłę fizyczną i duchową tworzy atmosferę wolności oraz przywraca relację między Bogiem a Jego ludem. Czytając o tym, przekonasz się, w jaki sposób każdy z przedstawianych ludzi

budował na fundamencie dokonań swojego poprzednika, aby doprowadzić do zmian w swoim pokoleniu.

Chociaż w historii za okres reformacji uznaje się wiek XVI, to prace nad nią rozpoczęły się już kilka pokoleń wcześniej – dlatego na początku przedstawiłem postaci Johna Wycliffe’a i Jana Husa. Każdy z tych sześciu mężczyzn, których wybrałem, różnił się osobowością i metodami działania – ale ich cele były zbieżne. Każdy z nich otrzymał zadanie z nieba. Każdy z nich poświęcił życie w nadziei na jego wypełnienie, a niektórzy zginęli jako męczennicy. Każdy z nich (z wyjątkiem Foxa) musiał przezwyciężyć hipokryzję i bluźnierstwa średniowiecznego Kościoła katolickiego.

Rozdziały 1–5 mają to samo tło religijne. Pokrótkę streszczę te okoliczności. Przed XIV wiekiem, jeśli osoba była uznawana za chrześcijanina, to należała do Kościoła katolickiego. Było się albo katolikiem, albo poganinem. W XIV wieku Kościół katolicki był już upojony władzą, a jego nadużycia zaczęły się ujawniać poprzez wyjątkową hipokryzję i bluźnierstwa. Kościół uznał sam siebie za absolutny głos i osąd Boży w całym ówczesnie znanym świecie. Kontrolował świeckie rządy i monarchie, mógł usunąć z zajmowanego stanowiska dowolną osobę, zwłaszcza jeśli stanowiła ona zagrożenie dla jego powodzenia i władzy. Nawet jeśli niektórzy królowie dziedziczyli tron, to nakładano na nich trybut płacony papieżowi – musieli płacić albo tracili koronę.

Aby utrzymać swoją pozycję, Kościół katolicki dopilnował, żeby Biblia była dostępna jedynie po łacinie. Prości ludzie nie potrafili czytać w tym języku, zatem byli skazani na to, czego nauczał Kościół. Zwykłemu człowiekowi nie wolno było posiadać Biblii, gdyż twierdzono, że jedynie księża mogą dostąpić tego zaszczytu. Lecz kler rzadko – jeśli w ogóle – czytał Biblię, a wielu duchownych nie miało pojęcia, o czym ona mówi. Wymyślali historyjki i bajki, które okryte były otoczką mistycyzmu. Niewiedza pozwalała im zachowywać wyjątkową pozycję wśród ludu. Tłumaczono, że zwykły człowiek nigdy nie może poznać Boga – a tym bardziej podobać Mu się – więc ludzie mieli służyć, oddani w kapryśną niewolę hierarchów kościelnych. To oni wymyślili czyściec i nieomylność papieża. Stworzyli też odpusty i sprzedawali je, by zyskać środki na spłacanie nadmiernych długów, które zaciągnął jeden z papieży. Ludzi uczono, że jeśli przeznaczą na odpust wystarczająco dużo pieniędzy, wówczas kler będzie mógł udzielić im wstępu do nieba. Jeśli dziecko zmarło, zanim rodzice zdążyli zapłacić za jego chrzest, to według legendy było ono skazane na błąkanie się po ziemi jako świetlik albo jakiś inny robak czy zwierzę.

Ponieważ polityka religijna regulowała całe ówczesne życie, kler katolicki bardziej pragnął bogactw i poklasku niż dobra ludzi. Kościół katolicki i jego duchowni otaczali się dobrami, podczas gdy zwykli ludzie cierpieli. Każda stworzona przez nich doktryna, każdy ustanowiony system kultu podszyte

były pożądanym pieniądzy. Ustanawiali prawa, które uznawali za konieczne, aby zapewnić sobie więcej pieniędzy, ziemi i władzy.

W XV wieku papieństwo otaczała atmosfera mordów i dochodziło do „na-głych śmierci” ludzi, którzy próbowali zdobyć władzę. Szerzyła się niemoralność, gdyż księża mieli liczne kochanki, jak również oddawali się romansom homoseksualnym i cudzołożnym.

Ponieważ duchowni nie znali Biblii, nie mieli żadnego objawienia jej treści. Krew Jezusa nie była dla nich wystarczająca, więc wymyślili przebiegłą moc świętych, takich jak Anna (matka Maryi), Józef, Maryja i mnóstwo innych. Jeśli w XVI wieku ktokolwiek próbował rzucić wyzwanie temu systemowi, stawał przed sądem, gdzie zalewała go fala kłamstw, po czym był ekskomunikowany albo zabijany.

W tych właśnie mrocznych czasach pojawili się tacy ludzie, jak John Wycliffe, Jan Hus, Marcin Luter, John Knox i Jan Kalwin. W XVII wieku reformacja była już w rozkwicie. George Fox rzucił wyzwanie oziębłemu religijnemu letargowi i dyskryminacji społecznej w całkiem inny sposób: wzbudził w Ciele Chrystusa na powrót życie poprzez służbę Ducha Świętego. Każdy z tych sześciu mężczyzn powstał, by odpowiedzieć na wewnętrzny głos Boży. Dzięki nieustraszonemu duchowi i determinacji stanęli oni po stronie prawdy i zostali Bożymi reformatorami. Każdy z nich powoli zaczynał przebijać się przez otaczającą go ciemność, niosąc prawdę Jezusa Chrystusa oraz pewność Jego Słowa.

Teraz nasza kolej. Tworzymy historię, a oczy nieba są zwrócone na nas. Zajmij swoje miejsce. Zajmij stanowisko w swoim pokoleniu i narodzie, zwracając świat w stronę światła i prawdy w Jezusie Chrystusie. Nie pozwól, aby strach czy cierpienie przysłoniły twoje dzieło dla Boga. Nie pozwól, aby zło przysłoniło lub uciszyło Jego głos rozbrzmiewający poprzez ciebie. Niech reformacja powróci w twoim pokoleniu – i niech przyjdzie poprzez ciebie.